

Sprężykowate (*Coleoptera: Elateridae*) środowisk naturalnych w Parku Narodowym Gór Stołowych

The click-beetles (*Coleoptera: Elateridae*) of natural environments of the Stołowe Mountains National Park

DARIUSZ TARNAWSKI¹, MAREK JANOSZEK²

¹Uniwersytet Wrocławski, Instytut Zoologiczny, Zakład Bioróżnorodności i Taksonomii Ewolucyjnej, ul. Przybyszewskiego 63/77, 51-148 Wrocław, e-mail: elater@biol.uni.wroc.pl

²Park Narodowy Gór Stołowych, ul. Słoneczna 31, 57-350 Kudowa Zdrój, e-mail: mjanoszek@poczta.onet.pl

ABSTRACT: Authors studied click-beetles fauna of the Stołowe Mountains National Park and his surrounding. There were recorded 46 Elaterid species which makes 34,9% of the Polish fauna as a whole. The special attention should be paid to boreal-mountain species (*Danosoma fasciata*, *Orithales serraticornis*, *Liotrichus affinis* and *Diacanthus undulatus*), mountain species (*Pheletes aeneoniger*, *Ctenicera cuprea*, *Aplotarsus angustulus*, *Paraphotistus impressus*, *Ampedus aethiops* and *Sericus subaeneus*) and species connected with moss patches (*Pheletes aeneoniger*, *Sericus subaeneus* and *S. brunneus*).

KEY WORDS: *Insecta*, *Coleoptera*, *Elateridae*, faunistics, Poland.

Wstęp

Badania prowadzono w latach 1996–2003 w Parku Narodowym Gór Stołowych.

Charakterystyki Parku Narodowego Gór Stołowych znajdują się między innymi w pracach: BORATYŃSKIEGO i MAŁEK (1996), MAŁEK (1996), JANOSZKA i TARNAWSKIEGO (2001) oraz DWORZYCKIEGO i in. (2003). W roślinności tego Parku dominują zbiorowiska leśne zajmujące 91% powierzchni. Głównie są to monokultury świerkowe sztucznego pochodzenia (świerk jest gatunkiem panującym na ponad 80% powierzchni leśnej). W wyniku prowadzonej na tym terenie od przeszło dwustu lat gospodarki leśnej zastąpiły one występujące tutaj lasy liściaste i mieszane, z głównym udziałem buka i jodły. Wykazują one zły stan zdrowotny i są bardzo podatne na niekorzystny wpływ wielu czynników abiotycznych i biotycznych. Objawia się on często, w masowym pojawie szkodników wtórnych, głównie kornika drukarza wraz z gatunkami towarzyszącymi, doprowadzającym do rozpadu drzewostanów.

Postacie dorosłe zbierano głównie przez czerpakowanie oraz łowienie na „upatrzonego”, a także pod kamieniami i w próchnie drzew oraz wybierano z pułapek feromonowych (typu Borregaard – feromon Pheroprax). Larwy zbierano w zbutwiałych pniakach i kłodach różnych gatunków drzew oraz w glebie i pod kamieniami.

Wyniki i podsumowanie

W roślinności Parku Narodowego Gór Stołowych dominują monokultury świerkowe sztucznego pochodzenia. Mimo tego, bardzo interesujące jest znalezienie na tym terenie gatunków sprzążków silnie związanych z mieszanymi lasami naturalnymi, wcześniej porastającymi te góry. Obecnie w Parku zmienia się strukturę lasu i wprowadza drzewostany mieszane, złożone głównie z buka i jodły; stopniowo będą one zasiedlane przez zachowane na wielu stanowiskach gatunki sprzążków, a także przez inne owady.

Gatunki górskie i borealno-górskie zasiedlają gleby niemal wyłącznie środowisk naturalnych nieskażonych działalnością człowieka. Element górski reprezentuje w faunie *Elateridae* Parku Narodowego Gór Stołowych 6 gatunków. Są to *Pheletes aeneoniger*, *Ctenicera cuprea*, *Aplotarsus angustulus*, *Paraphotistus impressus*, *Ampedus aethiops*, *Sericus subaeneus*. Cztery gatunki charakteryzują się zasięgiem borealno-górskim: *Danosoma fasciata*, *Orithales serraticornis*, *Liotrichus affinis*, *Diacanthous undulatus*. Gatunki dendrofilne: *Lacon lepidopterus*, *Danosoma fasciata*, *Diacanthous undulatus*, *Denticollis rubens*, *Ampedus aethiops* są także relikdami lasów pierwotnych. Do pierwotnych elementów leśnych należy zaliczyć również występującego na nizinach *Stenagostus rufus* oraz biotycznie związane z płatami mchów *Pheletes aeneoniger*, *Sericus subaeneus* i szerzej rozsiedlonego w Polsce *S. brunneus*.

W Parku Narodowym Gór Stołowych stwierdzono 46 gatunków sprzążkowatych, co stanowi 34,9% fauny *Elateridae* Polski (BURAKOWSKI i inni 1985, 2000; Tarnawski 2000). Są to następujące gatunki: *Lacon lepidopterus* (PANZER, 1801); *Danosoma fasciata* (LINNAEUS, 1758); *Agrypnus murinus* (LINNAEUS, 1758); *Limonius minutus* (LINNAEUS, 1758); *Pheletes aeneoniger* (DEGEER, 1774); *Diacanthous undulatus* (DEGEER, 1774); *Stenagostus rufus* (DEGEER, 1774); *Hemicrepidius hirtus* (HERBST, 1784); *H. niger* (LINNAEUS, 1758); *Athous haemorrhoidalis* (FABRICIUS, 1801); *A. subfuscus* (MÜLLER, 1764); *A. zebei* BACH, 1852; *Denticollis rubens* PILLER et MITTERPACHER, 1783; *D. linearis* (LINNAEUS, 1758); *Liotrichus affinis* (PAYKULL, 1800); *Ctenicera pectinicornis* (LINNAEUS, 1758); *C. cuprea* (FABRICIUS, 1775); *Orithales serraticornis* (PAYKULL, 1800); *Actenicerus siaelandicus* (MÜLLER, 1764); *Prosternon tessellatum* (LINNAEUS, 1758); *Anostirus castaneus* (LINNAEUS, 1758); *A. purpureus* (PODA, 1761); *Aplotarsus incanus* (GYLLENHAL, 1827); *A. angustulus* (KIESENWETTER, 1858); *Paraphotistus impressus* (FABRICIUS, 1792); *Selatosomus aeneus* (LINNAEUS, 1758); *Ampedus praeustus* (FABRICIUS, 1792b); *A. aethiops* (LACORDAIRE, 1835); *A. balteatus* (LINNAEUS, 1758); *A. sanguineus* (LINNAEUS, 1758); *A. nigerrimus* (LACORDAIRE, 1835); *A. pomorum* (HERBST, 1784); *A. nigroflavus* (GOEZE, 1777); *A. nigrinus* (HERBST, 1784); *A. erythrogonus* (MÜLLER, 1821); *Mela-*

notus villosus (FOURCROY, 1785); *M. castanipes* (PAYKULL, 1800); *Sericus brunneus* (LINNAEUS, 1758); *S. subaeneus* (REDTENBACHER, 1842); *Adrastus pallens* (FABRICIUS, 1792b); *Dalopius marginatus* (LINNAEUS, 1758); *Agriotes pilosellus* (SCHÖNHERR, 1817); *A. obscurus* (LINNAEUS, 1758); *A. lineatus* (LINNAEUS, 1767); *A. sputator* (LINNAEUS, 1758); *Cardiophorus ruficollis* (LINNAEUS, 1758). Przedstawiony wykaz jest oczywiście niepełny. Wysoce prawdopodobne jest odnalezienie w Parku jeszcze innych gatunków, zwłaszcza tych które są znane z pozostałych części Sudetów Zachodnich.

Interesujące jest porównanie elaterofauny Gór Stołowych z fauną innych górskich parków narodowych. Na Babiej Górze stwierdzono 45 gatunków (PAWŁOWSKI 1967), w Tatrach polskich 56 (TARNAWSKI, KORNALEWICZ 1991), w Pieninach 55 (BURAKOWSKI 1979; TARNAWSKI 1987) i w Bieszczadach Zachodnich 58 (BURAKOWSKI 1971; BUCHHOLZ 1981; BURAKOWSKI i in. 1985; TARNAWSKI 1987).

PIŚMIENNICTWO

- BORATYŃSKI A., MAŁEK L. 1996: Zarys przyrodniczej i gospodarczej charakterystyki lasów Parku Narodowego Gór Stołowych. Szczeliniec: 133-141.
- BUCHHOLZ L. 1981: Stanowisko *Quasimus minutissimus* (GERMAR, 1822) (*Coleoptera, Elateridae*) w Bieszczadach. Prz. zool., **25**: 121-122.
- BURAKOWSKI B. 1971: Sprężyki (*Coleoptera, Elateridae*) Bieszczadów. Fragm. faun., **17**: 221-272.
- BURAKOWSKI B. 1979. Sprężyki (*Coleoptera, Elateridae*) Pienin. Fragm. faun., **24**: 185-226.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1985. Chrząższe (*Coleoptera*), *Buprestoidea*, *Elateroidea* i *Cantharoidea*. Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, **10**: 1-401.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 2000: Chrząższe (*Coleoptera*), Uzupełnienia tomów 2–21. Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, **22**: 1-252.
- DWORZYCKI T., JANOSZEK M., ŁUGOWOJ J., TARNAWSKI D. 2003: Sprężykowate (*Coleoptera: Elateridae*) w feromonowych pułapkach na korniki. Szczeliniec, **7**: 45-58.
- JANOSZEK M., TARNAWSKI D. 2001: Sprężykowate (*Coleoptera: Elateridae*) Parku Narodowego Gór Stołowych i jego otuliny. Szczeliniec, **5**: 115-147.
- MAŁEK L. 1996: Zniekształcenia ekosystemów leśnych w Parku Narodowym Gór Stołowych. Szczeliniec: 143-149.
- PAWŁOWSKI J. 1967: Chrząższe (*Coleoptera*) Babiej Góry. Acta zool. cracov., **12**: 419-665.
- TARNAWSKI D. 1987: Nowe stanowiska polskich chrząszczy sprężykowatych (*Coleoptera, Elateridae*). Pol. Pismo ent., **56**: 911-913.
- TARNAWSKI D. 2000: *Elateridae* – Sprężykowate (*Insecta: Coleoptera*). Część I (część ogólna oraz podrodziny: *Agrypninae, Negastrinae, Diminae* i *Athoinae*). Fauna Pol., **21**: 1-413.
- TARNAWSKI D., KORNALEWICZ W. 1991: Sprężykowate (*Coleoptera, Elateridae*) polskich Tatr i Kotliny Nowotarskiej. Fragm. faun., **35** (13): 185-202.